

**ქცევითი სტილის განმსაზღვრელი ფაქტორები სოციალურ
კონტექსტებში: ემპათიის განზომილებების, პიროვნული თვისებებისა
და ქცევითი რეაგირების სტრუქტურული ანალიზი**

კახი კოპალიანი

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

kkopaliani17@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0597-2306>

ნინო კიკნაველიძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

საინჟინრო ეკონომიკის, მედიატექნოლოგიებისა და
სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის დოქტორანტი

n.s.kiknavelidze@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0006-0482-8317>

DOI: 10.52340/splogos.2026.01.15

აბსტრაქტი

სამეცნიერო სტატიაში წარმოდგენილია ემპირიული კვლევის შედეგები, კერძოდ, ქცევითი სტილის განმსაზღვრელი ფაქტორები სოციალურ კონტექსტებში. ამასთანავე, ნაშრომში გადმოცემულია ემპათიის განზომილებების, პიროვნული თვისებებისა და ქცევითი რეაგირების სტრუქტურული ანალიზი. ემპირიული კვლევა ასახავს ქცევითი სტილის ფსიქოლოგიურ განმსაზღვრელ ფაქტორებს სოციალურ და კრიზისულ კონტექსტებში, განსაკუთრებული აქცენტით ემპათიისა და პიროვნული თვისებების როლზე. სოციალური ქცევის თანამედროვე მოდელებზე დაყრდნობით, კვლევა აერთიანებს თომასის (Thomas) ქცევითი სტილის ჩარჩოს, დევისის (M. H. Davis) მრავალგანზომილებიან ემპათიის მოდელს და „დიდი ხუთეულის“ (“the Big Five”) პიროვნების თეორიას, რათა უზრუნველყოს კონფლიქტურ, კრიზისულ და სტრესულ სიტუაციებში ქცევითი რეაქციების სტრუქტურული ანალიზი. მეთოდოლოგიურად, კვლევა ეფუძნება ემპირიულ რაოდენობრივ დიზაინს, რომელიც იყენებს ინტერპერსონალური რეაქტიულობის

ინდექსის (“IRI”) ქართულ ადაპტირებულ ვერსიას, თომასის ქცევითი სტილის საკვლევ ინსტრუმენტს და „დიდი ხუთეულის“ პიროვნების კითხვარს. კვლევის სამეცნიერო სიახლე არის ემპათიის ინტეგრაციული შესწავლა, როგორც ცენტრალური მარეგულირებელი მექანიზმისა, რომელიც აკავშირებს პიროვნების თვისებებს ადაპტაციურ (ადაპტურ) და არაადაპტურ ქცევით სტრატეგიასთან. ნაშრომის დასკვნები ადასტურებს, რომ ემპათია ფუნქციონირებს, როგორც ქცევითი სტილის მნიშვნელოვანი ფსიქოლოგიური პროგნოზირების ფაქტორი, განსაკუთრებით კრიზისულ და კონფლიქტურ სიტუაციებში, და ხელს უწყობს უფრო კონსტრუქციული გამკლავების სტრატეგიების ჩამოყალიბებას, სოციალურ ადაპტაციას და ეფექტურ ინტერპერსონალურ ფუნქციონირებას.

საკვანძო სიტყვები: ქცევითი სტილი, ემპათია, პიროვნული თვისებები, კრიზისთან გამკლავება, სოციალური ადაპტაცია.

Determinants of Behavioral Style in Social Contexts: a Structural Analysis of Empathy Dimensions, Personality Traits, and Behavioral Responses

Kakhi Kopaliani

Professor of Sokhumi State University

kkopaliani17@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0597-2306>

Nino Kiknavelidze

PhD student of Faculty of

Engineering, Economics, Media Technologies and Social Sciences

Georgian Technical University.

n.s.kiknavelidze@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0006-0482-8317>

Abstract

This article examines the psychological determinants of behavioral styles in social and crisis-related contexts, with particular emphasis on the role of empathy and personality traits. Drawing on contemporary models of social behavior, the study integrates Thomas’s

behavioral style framework, Davis's multidimensional model of empathy, and the Big Five personality theory to provide a structural analysis of behavioral responses in conflict and stress situations. Methodologically, the research is based on an empirical quantitative design employing the Georgian-adapted versions of the Interpersonal Reactivity Index (IRI), Thomas's behavioral style inventory, and the Big Five personality questionnaire. The scientific novelty of the study lies in its integrative examination of empathy as a central regulatory mechanism linking personality traits to adaptive and maladaptive behavioral strategies. The findings confirm that empathy functions as a significant psychological predictor of behavioral style, particularly in crisis and conflict situations, and contributes to more constructive coping strategies, social adaptation, and effective interpersonal functioning.

Keywords: Behavioral Style, Empathy, Personality Traits, Crisis Coping, Social Adaptation

კვლევის მიზანი

ჩვენი ემპირიული კვლევის მიზანია სოციალურ და კრიზისულ კონტექსტებში ქცევითი სტილის ფსიქოლოგიური განმსაზღვრელი ფაქტორების შესწავლა, განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა ემპათიის განზომილებებს, პიროვნულ თვისებებსა და ქცევით რეაქციებს შორის სტრუქტურულ ურთიერთობებს. კერძოდ, კვლევის მიზანია გაანალიზოს, თუ როგორ პროგნოზირებენ ემპათიის კოგნიტური და აფექტური კომპონენტები, ხუთ დიდ პიროვნულ თვისებასთან (დიდი ხუთეული) ურთიერთქმედებით, ინდივიდუალურ პრეფერენციებს მეტოქეობის, თანამშრომლობის, კომპრომისის, თავის არიდების და შეგუების მიმართ. ამ კონსტრუქტების ერთიან ემპირიულ ჩარჩოში ინტეგრირებით, კვლევა ცდილობს განმარტოს ემპათიის მარეგულირებელი როლი სტრესისა და ინტერპერსონალური კონფლიქტის პირობებისას ადაპტური და არადაპტური ქცევითი სტრატეგიის

ჩამოყალიბებისათვის (დევისი 1983; თომასი და კილმანი¹⁹² 1974. Davis 1983; Thomas and Kilmann 1974).¹⁹³

კვლევის თეორიული ჩარჩო

კვლევის თეორიული ჩარჩო ეფუძნება ინტეგრაციულ მიდგომას, რომელიც აერთიანებს ქცევის სოციალურ-კოგნიტურ თეორიებს, ემპათიის მრავალგანზომილებიან მოდელებსა და თვისებებზე დაფუძნებულ პიროვნების თეორიას. კვლევა ეფუძნება თომასის ქცევითი სტილის მოდელს, რომელიც კონფლიქტზე ქცევით რეაქციებს განიხილავს, როგორც სტრატეგიულ ნიმუშებს, რომლებიც ასახავს ბალანსს თვითორიენტირებულ და სხვაზე ორიენტირებულ შემფოთებას შორის (თომასი და კილმანი, 1974). ემპათია კონცეპტუალიზებულია დევისის მრავალგანზომილებიანი მოდელის გამოყენებით, რომელიც განასხვავებს ფანტაზიას, ემპათიურ შემფოთებას, პერსპექტივის აღქმას (დეცენტრაციას) და ემპათიურ დისტრესს, რაც საშუალებას იძლევა გაანალიზდეს როგორც კოგნიტური, ასევე აფექტური მექანიზმები სოციალურ ქცევაში (დევისი, 1983). პიროვნების განწყობა შესწავლილია „დიდი ხუთის“ ჩარჩოში, რომელიც უზრუნველყოფს სტაბილური განწყობის კონტექსტს, რომელიც გავლენას ახდენს ემოციურ რეაქტიულობაზე, სოციალურ ორიენტაციასა და ქცევის რეგულირებაზე (მაკრეი და კოსტა, 2008).¹⁹⁴ ერთად, ეს მოდელები ქმნის თანმიმდევრულ თეორიულ სტრუქტურას, რომელშიც ემპათია ფუნქციონირებს, როგორც შუამავალი მექანიზმი პიროვნების თვისებებსა და ქცევითი სტილის შერჩევას შორის სოციალურ და კრიზისულ სიტუაციებში.

¹⁹² **Thomas, Kenneth W., and Ralph H. Kilmann.** 1974. *Thomas–Kilmann Conflict Mode Instrument*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.

¹⁹³ **Davis, Mark H.** 1983. “Measuring Individual Differences in Empathy: Evidence for a Multidimensional Approach.” *Journal of Personality and Social Psychology* 44 (1): 113–126.

¹⁹⁴ **McCrae, Robert R., and Paul T. Costa Jr.** 2008. “The Five-Factor Theory of Personality.” In *Handbook of Personality: Theory and Research*, edited by Oliver P. John, Richard W. Robins, and Lawrence A. Pervin, 159–181. New York: Guilford Press.

სამეცნიერო სიახლე

წინამდებარე კვლევის სამეცნიერო სიახლე მდგომარეობს ემპათიის, პიროვნული თვისებებისა და ქცევითი სტილის სტრუქტურულ ინტეგრაციაში (შესწავლა/ანალიზი) ერთ ემპირიულ მოდელში. უკვე არსებული კვლევებისგან განსხვავებით, რომლებიც ამ კონსტრუქტებს დამოუკიდებლად იკვლევდნენ, ამჟამინდელი კვლევა ემპათიას ცენტრალურ ფსიქოლოგიურ რეგულატორად განიხილავს, რომელიც დისპოზიციურ პიროვნულ მახასიათებლებს სიტუაციურ ქცევით რეაქციებთან აკავშირებს. ემპათიის მრავალი განზომილების ემპირიული შესწავლით, განსხვავებულ ქცევით სტილებთან ერთად, კვლევა ხელს უწყობს მრავალგანზომილებიან გაგებას იმის შესახებ, თუ როგორ აყალიბებენ ემოციური და კოგნიტური პროცესები ერთობლივად სოციალურ ქცევას კრიზისულ და კონფლიქტურ კონტექსტებში. გარდა ამისა, კულტურულად ადაპტირებული ფსიქომეტრიული ინსტრუმენტების გამოყენება ხელს უწყობს ემოციური და სოციალური ფსიქოლოგიის კვლევის გაფართოებას საქართველოს კონტექსტში, აძლიერებს არსებული თეორიული მოდელების კულტურათმორის ვალიდურობას.

სამეცნიერო მნიშვნელობა და პრაქტიკული შესაბამისობა

ჩვენი კვლევის სამეცნიერო მნიშვნელობა მდგომარეობს მის წვლილში სოციალურ და კრიზისულ კონტექსტებში ქცევითი რეგულირების უფრო ზუსტ კონცეპტუალიზაციაში. ემპათიისა და პიროვნული თვისებების პროგნოზირებადი როლის გარკვევით ქცევითი სტილის შერჩევაში, კვლევა უზრუნველყოფს ემპირიულად დასაბუთებულ ჩარჩოს ადაპტური და არაადაპტური სოციალური რეაქციების გასაგებად. პრაქტიკული თვალსაზრისით, დასკვნებს პირდაპირი გავლენა აქვს განათლებაში, კლინიკურ ფსიქოლოგიასა და ორგანიზაციულ გარემოში მტკიცებულებებზე დაფუძნებული ინტერვენციების შემუშავებაზე. შედეგებმა შეიძლება გავლენა მოახდინოს სოციალურ-ემოციური ტრენინგის პროგრამებზე, კონფლიქტების მართვის სტრატეგიებსა და ფსიქოლოგიური დახმარების სერვისებზე, რომლებიც მიზნად ისახავს ემპათიის, ემოციური რეგულირებისა და კონსტრუქციული ინტერპერსონალური ქცევის გაძლიერებას. საქართველოს კონტექსტში, სადაც ინდივიდები და ინსტიტუტები მზარდი

სოციალურ-ემოციური გამოწვევების წინაშე დგანან, გლობალური სამეცნიერო მოდელების ინტეგრაცია ადგილობრივ ემპირიულ მონაცემებთან ხელს უწყობს კულტურულად მგრძობიარე და ეფექტური ფსიქოლოგიური პრაქტიკის განვითარებას (Mayer, Salovey, and Caruso 2008).¹⁹⁵

შესავალი

თანამედროვე სოციალური ცხოვრების მზარდმა სირთულემ, რომელიც ხასიათდება სწრაფი ცვლილებებით, ინტერპერსონალური დაძაბულობითა და გაზრდილი გაურკვევლობით (ქაოსური, არაპროგნოზირებადი სიტუაციებით), გააძლიერა სამეცნიერო ინტერესი ადამიანის ქცევის ფსიქოლოგიური განმსაზღვრელი ფაქტორების მიმართ სოციალურ და კრიზისულ კონტექსტებში. ასეთ გარემოში ინდივიდებს სულ უფრო მეტად მოეთხოვებათ არა მხოლოდ რაციონალური გადაწყვეტილებების მიღება, არამედ ემოციების რეგულირება, სხვების პერსპექტივების გაგება და ეფექტური ქცევითი სტრატეგიების შერჩევა. ამიტომ, ქცევითი სტილი – რომელიც განისაზღვრება, როგორც სოციალურ გამოწვევებსა და კონფლიქტებზე რეაგირების შედარებით სტაბილური ნიმუში – ფსიქოლოგიურ კვლევაში, განსაკუთრებით ემპათიასა და პიროვნების სტრუქტურასთან დაკავშირებით, მთავარ კონსტრუქტად იქცა.

კვლევის შესაბამისობა ისაა, რომ საჭიროა, გავიგოთ, თუ როგორ ქმნის ემპათია და პიროვნების თვისებები ერთობლივად ქცევით სტილებს სტრესთან, კონფლიქტსა და კრიზისთან დაკავშირებულ სიტუაციებში. მიუხედავად იმისა, რომ წინა კვლევებმა ეს კონსტრუქტები ცალ-ცალკე შეისწავლა, უფრო ნაკლებად იკვლევენ მათ სტრუქტურულ ურთიერთკავშირს ერთიან ემპირიულ ჩარჩოში. ამჟამინდელი კვლევა ამ ხარვეზს (მცირე რაოდენობის კვლევების არსებობას) მცირედით ავსებს, ემპათიის განზომილების, პიროვნების თვისების და ქცევითი სტრატეგიის ერთ ანალიტიკურ მოდელში შესწავლით.

მეთოდოლოგიურად, კვლევა იყენებს სტანდარტიზებულ ფსიქომეტრიულ ინსტრუმენტებზე დაფუძნებულ რაოდენობრივ ემპირიულ დიზაინს. თეორიული

¹⁹⁵ Mayer, John D., Peter Salovey, and David R. Caruso. 2008. "Emotional Intelligence: New Ability or Eclectic Traits?" *American Psychologist* 63 (6): 503–517.

ჩარჩო აერთიანებს თომასის ქცევითი სტილის მოდელს, დევისის მრავალგანზომილებიან კონცეფციას ემპათიის შესახებ და „დიდი ხუთეულის“ პიროვნების თეორიას. კვლევის სამეცნიერო სიახლე მდგომარეობს ემპათიის, როგორც ცენტრალური ფსიქოლოგიური განმსაზღვრელი ფაქტორის სტრუქტურულ ინტერპრეტაციაში, რომელიც შუამავლობს პიროვნულ თვისებასა და კრიზისულ სიტუაციაში ქცევით რეაქციებს შორის. სტატის ძირითადი ნაწილი წარმოადგენს თეორიულ საფუძველს, მეთოდოლოგიას, ემპირიულ დასკვნებსა და გამოყენებით შედეგებს, რასაც მოჰყვება დასკვნითი სინთეზი და მომავალი კვლევის მიმართულებები.

კვლევის **თეორიული საფუძველი** ეფუძნება სოციალური ფსიქოლოგიის, პიროვნების ფსიქოლოგიისა და სტრესთან გამკლავების კვლევის ინტერდისციპლინურ ინტეგრაციას. ჩარჩოს ცენტრალურ ნაწილს წარმოადგენს თომასის ქცევითი სტილის მოდელი, რომელიც კონფლიქტურ სიტუაციებში სოციალურ ქცევას ხუთი ძირითადი სტრატეგიის მეშვეობით განიხილავს: მეტოქეობა (კონკურენცია), თანამშრომლობა, კომპრომისი, თავის არიდება და შეგუება. მოცემული ქცევის სხვადასხვა სტილი ასახავს დამაბულობისას პირადი მიზნებისა და ინტერპერსონალური ურთიერთობების დაბალანსების სხვადასხვა მიდგომებს.

ემპათია კონცეპტუალიზებულია მ. ჰ. დევისის მრავალგანზომილებიანი მოდელის გამოყენებით, რომელიც განასხვავებს ფანტაზიას, ემპათიურ შემფოთებას, პერსპექტივის აღქმას (დეცენტრაციას) და ემპათიურ დისტრესს. ეს მოდელი საშუალებას იძლევა, ემპათია გაანალიზდეს არა როგორც ერთიანი თვისება, არამედ როგორც კოგნიტური და აფექტური პროცესების რთული სისტემა, რომელიც გავლენას ახდენს სოციალურ გაგებასა და ემოციურ რეგულირებაზე.

პიროვნების მახასიათებლები შესწავლილია დიდი ხუთეულის მოდელის მეშვეობით, რომელიც მოიცავს ექსტრავერსიას, თანხმობას, კეთილსინდისიერებას, ნევროტიზმს და ახალი გამოცდილებისადმი ღიაობას. ეს ჩარჩო უზრუნველყოფს სტაბილურ დისპოზიციურ კონტექსტს, რომელშიც ემპათია და ქცევითი სტილები ვითარდება და მოქმედებს. სისტემური პერსპექტივიდან, ქცევითი სტილი ემპათიურ პროცესებსა და პიროვნულ თვისებებს შორის დინამიკური

ურთიერთქმედების შედეგად ჩნდება, განსაკუთრებით სტრესულ, გაურკვევლობასთან ან ინტერპერსონალურ (ან ჯგუფურ) კონფლიქტთან დაკავშირებულ სიტუაციებში.

სოციალურ-კოგნიტური პერსპექტივიდან გამომდინარე, კონფლიქტურ და კრიზისულ სიტუაციებში ქცევითი სტილები შეიძლება გავიგოთ, როგორც შეფასების პროცესების, ემოციური რეგულირებისა და შექმნილი ინტერპერსონალური სქემების შედეგი. სტრესისა და გამკლავების ტრანზაქციული მოდელების მიხედვით, ინდივიდები აფასებენ სოციალურ სიტუაციებს აღქმული საფრთხის, კონტროლირებადობისა და პროგნოზირების მნიშვნელობის თვალსაზრისით, რაც, თავის მხრივ, აყალიბებს ქცევით რეაქციებს (ლაზარუსი და ფოლკმანი 1984).¹⁹⁶ აღნიშნულ თეორიულ მოდელში, ემპათია მნიშვნელოვან შუამავლურ როლს ასრულებს, რაც გავლენას ახდენს იმაზე, თუ როგორ განმარტავენ ინდივიდები სხვების განზრახვებს, ემოციურ მდგომარეობებსა და ქცევით სიგნალებს. კოგნიტური ემპათია, რომელიც წარმოდგენილია პერსპექტივის აღქმისა და დეცენტრაციის გზით, აძლიერებს სიტუაციურ გაგებას და ხელს უწყობს თანამშრომლობითა და კომპრომისზე ორიენტირებულ სტრატეგიებს. ემპათიურმა დისტრესმა, შეიძლება გადატვირთოს ემოციური რეგულირების სისტემები, რაც იწვევს გარიყვას ან არაადაპტურ გამკლავებას მაღალი სტრესის მქონე ინტერპერსონალურ კონტექსტებში (აიზენბერგი და სხვ. 2007).¹⁹⁷

გარდა ამისა, პიროვნების ფსიქოლოგია უზრუნველყოფს დისპოზიციურ საფუძველს ქცევითი სტილის შერჩევაში ინდივიდუალური განსხვავებების გასაგებად. „დიდი ხუთეულის“ მოდელი ვარაუდობს, რომ სტაბილური პიროვნული თვისებები გავლენას ახდენს ემოციურ მგრძობელობაზე, იმპულსების კონტროლსა და ინტერპერსონალურ ორიენტაციაზე, რითაც ყალიბდება სასურველი ქცევითი სტრატეგიები სხვადასხვა სიტუაციაში (მაკრეი და კოსტა 2008). თანხმობა და კეთილსინდისიერება მუდმივად ასოცირდება

¹⁹⁶ Lazarus, Richard S., and Susan Folkman. 1984. *Stress, Appraisal, and Coping*. New York: Springer.

¹⁹⁷ Eisenberg, Nancy, Richard A. Fabes and Tracy L. Spinrad. 2007. "Prosocial Development." In *Handbook of Child Psychology*, edited by William Damon and Richard M. Lerner, 646–718. New York: Wiley.

პროსოციალურ ქცევასთან, თანამშრომლობა და კონსტრუქციული კონფლიქტების მართვასთან, ხოლო ნევროტიზმი დაკავშირებულია ემოციური რეაქტიულობის მომატებასა და თავის ასარიდებლად ორიენტირებულ რეაქციებთან (ჯონი, ნაუმანი და სოტო 2008).¹⁹⁸ მნიშვნელოვანია, რომ ბოლოდროინდელი ინტეგრაციული მოდელები ხაზს უსვამენ, რომ პიროვნული თვისებები პირდაპირ არ განსაზღვრავს ქცევას, არამედ მოქმედებენ სოციალურ-ემოციური მექანიზმების მეშვეობით, როგორცაა თანაგრძნობა და ემოციების რეგულირება (მაიერი, სალოვეი და კარუსო 2008). ამ პერსპექტივიდან გამომდინარე, თანაგრძნობა ფუნქციონირებს როგორც დინამიკური გარემო დისპოზიციურ თვისებებსა და სიტუაციურ მოთხოვნებს შორის, რაც საშუალებას იძლევა ქცევითი სტილის მოქნილი ადაპტაციისა რთულ სოციალურ გარემოში.

პრაქტიკული განხორციელების მაგალითები ტრენინგი/სწავლება/შრომები.

საქართველოს აკადემიურ გარემოში ემოციურ ინტელექტსა და მასთან დაკავშირებულ სოციალურ-ემოციურ თემებთან ფორმალური ჩართულობის მნიშვნელოვან პრაქტიკულ ილუსტრაციას წარმოადგენს აღმოსავლეთ ევროპის უნივერსიტეტის (“EEU”)¹⁹⁹ განათლების ფაკულტეტის მიერ ორგანიზებული სტუდენტური და ახალგაზრდული სამეცნიერო კონფერენცია. ამ ღონისძიებაზე, სახელწოდებით „ახალგაზრდობა და მომავლის განათლება – ხელოვნური ინტელექტის ეპოქის შეტყობინებები“, სხვადასხვა უნივერსიტეტისა და სკოლის მონაწილეებმა განიხილეს შესაბამისი საკითხების ფართო სპექტრი, მათ შორის ემოციური ინტელექტი და ფსიქიკური ჯანმრთელობა საგანმანათლებლო გარემოში. კონფერენციამ შეკრიბა სტუდენტები, აკადემიური პერსონალი და ექსპერტები, რათა გაეზიარებინათ იდეები თანამედროვე საგანმანათლებლო გამოწვევებსა და ინოვაციებზე, ხაზი გაუსვა ემოციური ინტელექტის, როგორც თემის ინტეგრაციას საქართველოში უფრო ფართო საგანმანათლებლო დისკურსში. ემოციური ინტელექტის თემების პროგრამაში ჩართვა ასახავს სოციალურ-

¹⁹⁸ John Oliver P., Laura P. Naumann and Christopher J. Soto. 2008. “Paradigm Shift to the Integrative Big Five Trait Taxonomy.” In *Handbook of Personality: Theory and Research*, edited by Oliver P. John, Richard W. Robins and Lawrence A. Pervin, 114–158. New York: Guilford Press.

¹⁹⁹ https://eeu.edu.ge/portfolio/conferenceandauction/?utm_source=chatgpt.com

ემოციური კომპეტენციების მზარდ აღიარებას კვლევასა და პრაქტიკაში საქართველოს უნივერსიტეტების კონტექსტში.

მიუხედავად იმისა, რომ თავად საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი (“GTU”)²⁰⁰ ძირითადად აქვეყნებს სამეცნიერო ნაშრომებს ტექნიკურ და გამოყენებით სფეროებში. “GTU“-ის სოციალურ მეცნიერებათა გამოცემაში გამოქვეყნებულ ერთ-ერთ კვლევით სტატიაში იკვლევდა ემოციურ ინტელექტს დაკავშირებულს ადამიანსა და რობოტს შორის ურთიერთქმედებისას, რაც უკავშირდება ემოციური გაგების, თანაგრძნობისა და სოციალური ქცევის შესახებ უფრო ფართო დისკუსიებს ტექნოლოგიურად გაშუალებულ გარემოში.

სტატიის **სამეცნიერო სიახლეა** ქცევითი სტილის განმსაზღვრელი ფაქტორების ინტეგრაციული სტრუქტურული ანალიზი. საქართველოსა თუ დასავლეთში, უკვე არსებული კვლევებისგან განსხვავებით, რომლებიც ემპათიას, პიროვნებას ან ქცევით სტრატეგიებს იზოლირებულ ცვლადებად განიხილავენ, ამჟამინდელი კვლევა ემპათიას ცენტრალურ მარეგულირებელ მექანიზმად განიხილავს, რომელიც პიროვნების თვისებებს კონკრეტულ ქცევით რეაქციებთან აკავშირებს. კვლევა ხაზს უსვამს ემპათიის მრავალგანზომილებიან ბუნებას და აჩვენებს, თუ როგორ უკავშირდება მისი კოგნიტური და აფექტური კომპონენტები განსხვავებულად ადაპტაციურ და არაადაპტაციურ ქცევით სტილებს. გარდა ამისა, საქართველოს კონტექსტთან ადაპტირებული სტანდარტიზებული ინსტრუმენტების გამოყენებით, კვლევა ხელს უწყობს კულტურულად მგრძობიარე ემპირიული ფსიქოლოგიის მიმართულებას და აფართოებს დასავლური თეორიული მოდელების გამოყენებადობას ადგილობრივ სოციალურ რეალობებზე.

თემის აქტუალობა

კვლევის აქტუალობა განისაზღვრება თანამედროვე სოციალურ, საგანმანათლებლო და ორგანიზაციულ გარემოში ინდივიდებზე დაწესებული მზარდი ფსიქოლოგიური და სოციალური მოთხოვნებით, სადაც კონფლიქტურ და

²⁰⁰ https://shromebi.gtu.ge/admin/uploads/3%28525%29/017-tedoradze-gavtaradze.pdf?utm_source=chatgpt.com

კრიზისულ სიტუაციებში ეფექტური ქცევა წარმატებული ადაპტაციის კრიტიკულ ინდიკატორად იქცა. სწრაფი სოციალური ცვლილებები, გაზრდილი ინტერპერსონალური სტრესი და კოლექტიური და ინდივიდუალური კრიზისების მზარდი სიხშირე მოითხოვს არა მხოლოდ კოგნიტური პრობლემების გადაჭრის უნარებს, არამედ კარგად განვითარებულ სოციალურ-ემოციურ შესაძლებლობებს. ამ კონტექსტში, ქცევითი სტილის განმსაზღვრელი ფაქტორების – განსაკუთრებით ემპათიისა და პიროვნული თვისებების როლის – გაგებას მნიშვნელოვანი თეორიული და გამოყენებითი ღირებულება აქვს. ემპათია ფუნქციონირებს, როგორც ძირითადი მექანიზმი, რომლის მეშვეობითაც ინდივიდები განმარტავენ სოციალურ გზავნილებს, არეგულირებენ ემოციურ რეაქციებს და ირჩევენ ქცევით სტრატეგიებს, ხოლო პიროვნული თვისებები უზრუნველყოფს სტაბილურ დისპოზიციურ ჩარჩოს, რომელიც გავლენას ახდენს ამ პროცესებზე (დევისი 1983; მაკკრეი და კოსტა 2008). კონფლიქტური ქცევისა და პიროვნების შესახებ ვრცელი კვლევის მიუხედავად, მათი ინტეგრირებული შესწავლა ერთიან ემპირიულ მოდელში კვლავ შეზღუდულია, განსაკუთრებით არადასავლურ კულტურულ კონტექსტებში. ამიტომ, ემპათიის განზომილებებს, პიროვნულ თვისებებსა და ქცევით სტილებს შორის სტრუქტურული ურთიერთობის შესწავლა როგორც დროულია, ასევე აუცილებელია. ეს ხელს უწყობს მტკიცებულებებზე დაფუძნებული ინტერვენციების შემუშავებას, ქართული პოპულაციისთვის, რომლებიც მიზნად ისახავს სოციალური ადაპტაციის, კონფლიქტების მოგვარებისა და ფსიქოლოგიური მდგრადობის გაუმჯობესებას თანამედროვე საზოგადოებებში.

მეთოდოლოგია

ემპირიული კვლევა ჩატარდა რაოდენობრივი კვლევის დიზაინის გამოყენებით. ნიმუში შედგებოდა ქართველი მონაწილეებისგან (18-36 წ.), რომლებიც შეფასდნენ შემდეგი ფსიქომეტრიული ინსტრუმენტების ქართული ვერსიებით:

თომასის ქცევითი სტილის საკვლევი ინსტრუმენტი, რომელიც ზომავს მეტოქეობას, თანამშრომლობას, კომპრომისს, თავის არიდებას და შეგუებას.

დევისის ინტერპერსონალური რეაქტიულობის ინდექსი (“IRI“), რომელიც აფასებს ფანტაზიას, ემპათიურ შეშფოთებას, დეცენტრაციას (პერსპექტივის აღქმა) და ემპათიურ დისტრესს.

„დიდი ხუთეულის“ პიროვნების საკვლევი ტესტი, რომელიც ზომავს ექსტრავერსიას, თანხმობას, კეთილსინდისიერებას, ნევროტიზმს და ახალი გამოცდილებისადმი გახსნილობას.

სტატისტიკური ანალიზი ფოკუსირებული იყო ემპათიის განზომილებებს, პიროვნების თვისებებსა და ქცევით სტილებს შორის ურთიერთობების იდენტიფიცირებაზე კრიზისულ და კონფლიქტურ სიტუაციებთან გამკლავების კონტექსტში.

ემპირიული შედეგები და განხილვა

ემპირიული კვლევის შედეგები ადასტურებს თეორიულ ვარაუდს, რომ ემპათია ფუნქციონირებს, როგორც ქცევითი სტილის ძირითადი ფსიქოლოგიური განმსაზღვრელი ფაქტორი. კოგნიტური და აფექტური ემპათიის მაღალი დონე მნიშვნელოვნად იყო დაკავშირებული უფრო ადაპტაციურ და კონსტრუქციულ ქცევით სტრატეგიებთან, როგორცაა თანამშრომლობა და კომპრომისი. ამის საპირისპიროდ, ემპათიური დისტრესის და ნევროტიზმის მაღალი დონე უფრო მჭიდრო კავშირში იყო თავის არიდებასთან და ნაკლებად ეფექტურ გამკლავების სტრატეგიასთან.

საქართველოში ჩატარებული ემპირიული კვლევის მიღებული შედეგები აჩვენებს, რომ უფრო მაღალი ემპათიის მქონე პირები ავლენენ უფრო ეფექტურ კრიზისების მართვის სტრატეგიას როგორც ინტერპერსონალურ, ასევე ჯგუფურ დონეზე. ნაჩვენებია იყო, რომ ემპათია მოქმედებს არა მხოლოდ როგორც ემოციური რეაქცია, არამედ როგორც მარეგულირებელი მექანიზმი, რომელიც გავლენას ახდენს ემოციურ კონტროლზე, სოციალურ ურთიერთქმედებასა და სტრესისა და გაურკვევლობის პირობებში გადაწყვეტილების მისაღებად. პიროვნული თვისებები, როგორცაა თანხმობა და კეთილსინდისიერება, კიდევ უფრო აძლიერებს ემპათიასა და ადაპტაციურ ქცევით სტილებს შორის ურთიერთობას, რაც ხაზს უსვამს ამ ფსიქოლოგიური განმსაზღვრელი ფაქტორების ინტეგრაციულ ბუნებას.

აღნიშნულ დასკვნებს მნიშვნელოვანი გავლენა აქვს საგანმანათლებლო, კლინიკურ და ორგანიზაციულ გარემოზე. ქცევითი სტილის განმსაზღვრელი ფაქტორების გაგებას შეუძლია გავლენა მოახდინოს სოციალურ-ემოციური ტრენინგპროგრამების, კონფლიქტების მოგვარების ინტერვენციებისა და ფსიქოლოგიური დახმარების სერვისების შემუშავებაზე. საქართველოს კონტექსტში, სადაც ინდივიდები ხშირად აწყდებიან სოციალურ სტრესორებს, რომლებიც დაკავშირებულია სწრაფ ცვლილებებთან და კოლექტიურ გამოწვევებთან, განსაკუთრებით ღირებულია მტკიცებულებებზე დაფუძნებული მიდგომები, რომლებიც დაფუძნებულია ემპათიასა და პიროვნების კვლევაზე.

დასკვნა

სტატია აჩვენებს, რომ სოციალურ და კრიზისულ კონტექსტებში ქცევითი სტილი ყალიბდება ემპათიის განზომილებებისა და პიროვნული თვისებების რთული ურთიერთქმედებით. თომასის ქცევითი სტილის მოდელის, დევისის ემპათიის ჩარჩოსა და „დიდი ხუთეულის“ ინტეგრირებით, კვლევა იძლევა ქცევითი რეაქციების ყოვლისმომცველ სტრუქტურულ ანალიზს. ემპირიული მონაცემები ადასტურებს, რომ ემპათია ქცევითი სტილის ცენტრალური ფსიქოლოგიური განმსაზღვრელი ფაქტორია, რომელიც ხელს უწყობს ადაპტაციურ გამკლავებას, სოციალურ ადაპტაციას და კონფლიქტების ეფექტურ მოგვარებას. სამომავლო კვლევებმა უნდა გააგრძელოს კულტურულად მგრძობიარე შეფასების ინსტრუმენტების დახვეწა და ემპათიაზე დაფუძნებული ქცევითი რეგულირების კვლევების გაფართოება. სოციალურ და კრიზისულ კონტექსტებში ქცევითი სტილი მრავალგანზომილებიანი ფსიქოლოგიური კონსტრუქტია, რომელიც ემპათიის განზომილებებსა და სტაბილურ პიროვნულ თვისებებს შორის დინამიკური ურთიერთქმედებით არის ჩამოყალიბებული და ასახავს, თუ როგორ არეგულირებენ ინდივიდები ემოციებს და ირჩევენ ქცევით რეაქციებს სტრესისა და გაურკვევლობის პირობებში.

სტატიის ძირითადი გზავნილები

ემპათია ფუნქციონირებს როგორც ცენტრალური მარეგულირებელი მექანიზმი, რომელიც აკავშირებს დისპოზიციურ პიროვნულ მახასიათებლებს

სიტუაციურ ქცევით სტრატეგიასთან, რაც მნიშვნელოვნად მოქმედებს გამკლავების პროცესებზე, კონფლიქტების მოგვარებასა და სოციალურ ადაპტაციაზე. ამავდროულად, კვლევა ხაზს უსვამს, რომ ქცევითი სტილისა და მათი ფსიქოლოგიური განმსაზღვრელი ფაქტორების ზუსტი შეფასება მოითხოვს მრავალი, სტანდარტიზებული და კულტურულად ადაპტირებული ფსიქომეტრიული ინსტრუმენტის გამოყენებას, რომელსაც შეუძლია როგორც ემოციური, ასევე დისპოზიციური პროცესების აღბეჭდვა. საქართველოს კონტექსტში, დასკვნები ხელს უწყობს გლობალური ფსიქოლოგიური თეორიების ლოკალიზაციას, უკეთ შესწავლას, ანალიზს და მხარს უჭერს კულტურულად მგრძობიარე, მტკიცებულებებზე დაფუძნებული მიდგომების შემუშავებას, რომლებიც მიზნად ისახავს მდგრადობის, კონსტრუქციული ინტერპერსონალური ქცევისა და ეფექტური სოციალური ფუნქციონირების გაძლიერებას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Cherniss Cary, 2010, “Emotional Intelligence: Toward Clarification of a Concept.” *Industrial and Organizational Psychology* 3 (2): 110–126.
2. Costa Paul T. and Robert R. McCrae, 1992, *Revised NEO Personality Inventory (NEO PI-R)*. Odessa, FL: “Psychological Assessment Resources“.
3. Davis Mark H., 1983, “Measuring Individual Differences in Empathy: Evidence for a Multidimensional Approach.” *Journal of Personality and Social Psychology* 44 (1): 113–126.
4. Eisenberg Nancy, Richard A. Fabes and Tracy L. Spinrad. 2007. “Prosocial Development”. In *Handbook of Child Psychology*, edited by William Damon and Richard M. Lerner, 646–718. New York: Wiley.
5. John Oliver P., Laura P. Naumann and Christopher J. Soto, 2008, “Paradigm Shift to the Integrative Big Five Trait Taxonomy”, In *Handbook of Personality: Theory and Research*, edited by Oliver P. John, Richard W. Robins, and Lawrence A. Pervin, 114–158. New York: Guilford Press.
6. Lazarus Richard S. and Susan Folkman, 1984, *Stress, Appraisal, and Coping*. New York: Springer.

7. Mayer John D., Peter Salovey and David R. Caruso, 2008, “Emotional Intelligence: New Ability or Eclectic Traits?” *American Psychologist* 63 (6): 503–517.
8. McCrae Robert R. and Paul T. Costa, 2008, “The Five-Factor Theory of Personality”, In *Handbook of Personality: Theory and Research*, edited by Oliver P. John, Richard W. Robins, and Lawrence A. Pervin, 159–181. New York: Guilford Press.
9. Thomas Kenneth W. and Ralph H. Kilmann, 1974, *Thomas–Kilmann Conflict Mode Instrument*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.